

Camiel Hamans

De spreker als speler

Abstract

This contribution discusses three forms of conscious word formation in Dutch that show characteristics of word play: (pseudo) embellished clipping, blending and libfixing. Traditionally, these word formation processes are considered unpredictable and not systematic. Analysis of these processes shows that they are by no means chaotic, but that they follow fixed rules and systematics. According to this research, language play is not unfocused, but follows rules of which the language user is not aware. The forms of language play analyzed here can lead to language changes, which should consequently not be regarded as accidental.

Keywords: rule based word play, (pseudo) embellished clipping, blending, libfixing

1. Inleiding

In taalkundige theorieën wordt er doorgaans vanuit gegaan dat taal een volstrekt serieus medium is, waar geen grapje aan te pas komt. Taalverandering bijvoorbeeld wordt gezien als een gevolg van de werking van klankwetten, van onvolkomen overdracht van taalmateriaal van de ene generatie op de volgende of als een gevolg van contact met andere talen. Dat taal ook kan veranderen als gevolg van taalspel blijft op zijn zachtst gezegd onderbelicht. Toch gebeurt dit. In deze bijdrage zullen enige voorbeelden gepresenteerd worden, waaruit blijkt dat de rol van de spelende taalgebruiker niet onderschat moet worden.

Tegelijkertijd zal duidelijk gemaakt worden dat het spel dat de taalgebruiker speelt niet zomaar alle kanten op kan vliegen, maar aan regels ge-

bonden is. Drie verschijnselen die doorgaans bewust en met een spelmotief bedacht zijn, worden in dit artikel besproken:

- Clipping ofwel ‘knipsels’, embellished clippings ofwel ‘opgetuigde knipsels’ en pseudo embellished clippings ofwel ‘pseudo opgetuigde knipsels’
- Blends ook wel ‘kofferwoorden’ genoemd of ‘portmanteaus’ en ‘contaminaties’ maar soms ook aangeduid met een termen als ‘woordmengsels’ en ‘samensmeltingen’
- Libfixes of ‘vrije voegsels’

In het vervolg van deze bijdrage worden de internationaal gangbare termen gebruikt, omdat de hier besproken fenomenen onder die benamingen in de literatuur terug te vinden zijn en er geen, of wellicht nóg geen, goede, algemeen geaccepteerde Nederlandse equivalenten voor bestaan.

De hierboven genoemde verschijnselen zijn, zoals ook uit de voorbeelden zal blijken, deels bewust gevormd en vaak om een grappig of anderszins emotioneel effect te bereiken.

2. Clipping¹

2.1. Standaard clipping

Clipping is een proces waarbij woorden ingekort worden zonder dat daarbij de betekenis verandert, maar waarbij doorgaans wel de stilistische waarde van deze woorden aangepast wordt (Bauer (2003, p. 40)). Het inkortingsproces zou bovendien onvoorspelbaar en onregelmatig zijn (Dressler en Merlini Barbaresi, 1994, Dressler, 2000). Marchand (1969, p. 441), het klassieke handboek over Engelse woordvorming, benadrukt de onvoorspelbaarheid van de uitkomst van het inkortingsproces en verwijst clipping daarom naar de ‘parole’, waarmee hij in feite aangeeft dat clipping geen onderwerp voor systematisch morfologisch onderzoek kan zijn. Desondanks onderscheidt Marchand drie types:

- (1) Back clipping (het laatste deel van het woord wordt afgeknipt)
sax < saxofoon
- (2) Fore clipping (het eerste deel van het woord wordt afgeknipt)
pon < japon
- (3) Middle clipping (zowel een beginstuk als een deel aan het eind van het woord worden afgeknipt). Van middle clipping zijn geen Nederlandse voorbeelden bekend. Vandaar hier een Engelse vorm.
quiz < inquisitive

Van de Vijver (1997, p. 223) stelt op theoretische gronden dat alleen back clipping voorkomt. Hinskens (2001) volgt hem daarin. Geheel juist is dit niet, zoals het voorbeeld gepresenteerd onder (2) laat zien. Met enige moeite kunnen er nog een paar extra voorbeelden gevonden worden, zoals *bus* < *omnibus* en *spijs* van *amandelspijs*. Het aantal voorbeelden van fore clipping blijft echter uiterst beperkt en dit terwijl back clipping een zeer frequent voorkomend fenomeen is.

Wat verder opvalt is dat clipping, zoals hier gepresenteerd, leidt tot monosyllabische vormen. Na lang zoeken kunnen weliswaar een paar disyllabische clippings eindigend op een consonant gepresenteerd worden, zoals *toffel* < *pantoffel* en *tuurlijk* < *natuurlijk*, maar het totaal van deze voorbeelden kan op de vingers van een hand geteld worden. Bovendien gaat het hier om fore clippings waarbij het eerste onbeklemtoonde segment gedeleerd is.

Samenvattend kan gesteld worden dat standaard clipping in het Nederlands een vorm van back clipping is met als resultaat monosyllabische woorden, zoals in (4). Van der Sijs (2002, p. 210–211) presenteert een lijst clippings vanaf de 15^e eeuw tot en met het midden van de vorige eeuw. Al deze woorden, *toffel* uitgezonderd, volgen een CVC patroon.

(4) Standaard clipping

juf < juffrouw	buur < buurman	soos < sociëteit
Jap < Japanner	loods < loodsman	mees < meester
luit < luitenant	pas < paspoort	prol < proleet

Twee conclusies kunnen getrokken worden naar aanleiding van de data onder (4) en overeenkomstige voorbeelden.

- De suggestie gewekt aan het begin van dit artikel als zou het bij dit verschijnsel gaan om bewuste woordvormingen met een humoristisch dan wel emotioneel oogmerk, gaat in dit geval niet op. Weliswaar heeft het woord *Jap* een uiterst negatieve bijklank, maar dat is eerder het gevolg van de tijd waarin dit woord opkwam (de Tweede Wereldoorlog en de Japanse bezetting van Indonesië) dan van het inkortingsprocédé. De lange vorm *Japanner* was in die tijd met evenveel emotie beladen als *Jap*. Pas bij embellished dan wel pseudo-embellished clippings is er met zekerheid sprake van bewuste woordvorming voorzien van een spelelement.
- De traditionele opvatting dat clipping onvoorspelbaar en onregelmatig is, wordt door de feiten weersproken. Weliswaar kan niet

voorspeld worden hoeveel er van het bronwoord afgeknipt moet worden – bij *juffrouw* is dat minder dan een fonologische lettergreep, bij *Japanner* en *luitenant* juist meer dan één lettergreep, terwijl het bij *buur* < *buurman* om één lettergreep, tevens morfeem draait – maar als naar de uitkomst gekeken wordt, is het resultaat volledig voorspelbaar: een monosyllabisch woord. Dus precies één lettergreep. En hier zit hem nou net de kneep: vanuit een klassiek morfologisch standpunt, waarbij morfemen de leidende elementen zijn, lijkt clipping onregelmatig. Vandaar dat morfologische studies zoveel moeite hebben met clipping. Vanuit een prosodisch morfologisch standpunt, dit is een theoretische aanpak waarbij aan syllaben en metrische patronen een morfologische status wordt toegekend, is clipping volstrekt systematisch.

2.2. *Disyllabische clippings*

In de laatste decennia van de vorige eeuw kwam er, grotendeels onder invloed van het Amerikaans-Engels waar dit verschijnsel al enige tientallen jaren productief geworden was, een nieuwe vorm van clippings op in het Nederlands (Kuitenbrouwer, 1987) en andere West- en Noord-Europese talen: tweelettergrepige ingekorte woorden met een finale *-o* (cf. Hamans 2004, 2004b). Een paar voorbeelden daarvan vindt men in (5).

(5) Disyllabische clippings met finale *-o*

provo < provocateur
homo < homoseksueel
aso < asociaal

In deze vormen zijn de bronwoorden teruggebracht tot tweelettergrepige clippings, die bovendien een gemeenschappelijk segment delen: een finale *-o*, die tot de oorspronkelijke bronwoorden behoorde. Zo'n gelijk deel wordt een *confusivum* genoemd door de Poolse linguïst Ludwik Zabrocki (1962, 1969).

Deze en overeenkomstige voorbeelden hebben evenwel niet alleen een *confusivum -o* gemeen, maar daarnaast ook een trocheïsch patroon (klemtoon op de eerste lettergreep), een verwijzing naar menselijke referenten en een pejoratieve betekenis of minstens informele stilistische waarde. Het ligt dus voor de hand dat deze aspecten voor de naïeve taalgebruiker lijken samen te hangen en dat hij/zij dus concludeert dat het *confusivum -o* bij ingekorte vormen met een trocheïsch metrisch patroon, automatisch ook

het kenmerk + menselijk en een negatief betekenisaspect met zich meebrengt. Dientengevolge kan deze *-o*, mits aan de voorwaarden van clipping en trocheïsch voldaan wordt, ook elders productief ingezet worden met een gelijke semantische en stilistische waarde. Dit is het geval bij embellished clippings.

2.2.1. *Embellished clippings*

Embellished clippings (Bauer en Huddleston 2002, p. 1632) zijn ingekorte woorden, waaraan een suffix-achtig einde is toegevoegd. Nederlandse voorbeelden zijn:

(6) lesbo	< lesbisch	ontstaan als	lesb	+ <i>-o</i>
Limbo	< Limburger	ontstaan als	Limb	+ <i>-o</i>
alto	< alternatief	ontstaan als	alt	+ <i>-o</i>

Het verschil met de voorbeelden onder (5) is evident. Daar komt de finale *-o* van het bronwoord, terwijl de finale *-o* in (6) als ware het een suffix achter een ingekorte monosyllabische vorm geplakt is. In beide gevallen is er sprake van clipping, maar in (5) is het resultaat disyllabisch, terwijl clipping in (6) leidt tot een monosyllabische vorm die door toevoeging van *-o* in een uiteindelijke disyllabische, trocheïsche, vorm resulteert. De overige kenmerken, + menselijk, pejoratief en informeel, komen overeen.

De voorbeelden in (6) zijn zonder twijfel bewust gevormd en verraden minstens een emotionele, plagende bedoeling. Het woordvormingsprocédé dat eraan ten grondslag ligt volgt, zoals aangetoond, een regelmatig patroon: eerst clipping daarna verplichte suffigering.

2.3. *Pseudo embellished clipping*

Voorbeelden van pseudo embellished clippings zijn

(7) lullo	< lul
suffo	< suf
brillo	< bril

Het is duidelijk dat het hier niet gaat om ingekorte bronwoorden, maar om monosyllabische woorden die gesuffigeerd zijn met *-o*. De term pseudo embellished clipping is daarom in wezen misleidend. Beter ware het om te

spreken van *embellished pseudo clippings*. Omdat echter het woordvormingsproces erg lijkt op dat van *embellished clippings* wordt hier toch de voorkeur gegeven aan de term *pseudo embellished clipping*.

Vormen als *lullo* etc. gaan terug op een monosyllabisch bronwoord. Vervolgens wordt aan dit woord bewust² een suffix *-o* toegevoegd, waardoor het resultaat disyllabisch en trocheïsch is. De uiteindelijke vormen vertonen net als echte *embellished clippings* de kenmerken + menselijk, pejoratief en informeel. Het enige verschil is dat de vormen van (7) niet ontstaan zijn door clipping.

2.4. Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat de voorbeelden gepresenteerd in (7) misschien nog wel meer dan die in (6) het resultaat zijn van een taalspel, maar ze blijken net als de eerdere voorbeelden zich perfect te houden aan de regels van het spel: de uitkomst is tweelettergrepig, trocheïsch en heeft dezelfde semantische en stilistische eigenschappen als de eerdere voorbeelden.

3. Blends³

Voor blends geldt hetzelfde als voor clippings. In de traditionele morfologische theorievorming wordt geen of nauwelijks aandacht aan dit verschijnsel besteed. Het is volgens Marchand (1969, p. 451) een bewust proces van ‘woordmunting’ en daarom slechts marginaal relevant voor woordvorming. Het proces heeft zijns inziens eerder een stilistische waarde dan een grammaticale. Booij (2005) sluit zich aan bij deze opvatting en noemt *blending* een vorm van woordschepping of woordfabricage, die niet tot de woordvorming behoort. Booij en Van Santen (2018, p. 26–27) bespreken een enkel voorbeeld en concluderen dat er een zekere mate van geleedheid in deze samensmeltingen valt te bespeuren, maar gaan niet over tot een nadere analyse van het proces.

De in de literatuur gebruikte termen woordschepping, woordmunting en woordfabricage maken niet alleen duidelijk dat het hier een bewust woordvormingsprocédé betreft maar suggereren ook dat er sprake is van een zekere creativiteit. Een van de Engelse termen die Booij (2005, p. 20–21) gebruikt is dan ook *word creation*. Dit alles geeft aan dat er een spelelement verondersteld wordt bij *blending*, maar tegelijk ook, en wellicht daardoor,

dat het proces niet tot systematische uitkomsten leidt (Haspelmath 2002, p. 25).

Blending is een proces waarbij delen van twee bronwoorden samengevoegd worden tot een nieuw woord, zoals bijvoorbeeld in de klassieke Engelse voorbeelden:

(8) brunch	< breakfast	+ lunch
smog	< smoke	+ fog
spork	< spoon	+ fork
geep	< goat	+ sheep
stagflation	< stagnation	+ inflation
advertorial	< advertisement	+ editorial

De voorbeelden *brunch* – *geep* lijken te suggereren dat ervan het linker bronwoord een of twee medeklinkers overgaan naar de blend, maar *stagflation* en *advertorial* weerspreken deze eerste, voorlopige analyse. Overeenkomstige Nederlandse voorbeelden zijn op het eerste gezicht niet veel inzichtelijker, hoewel ze meteen duidelijk maken dat bij de vorming van deze woorden evident sprake is van taalspel.

(9) brusjes	< broers	+ zusjes
conculega	< concurrent	+ collega
covidioot	< covid	+ idioot
flexitariër	< flexibel	+ vegetariër
balkonnade	< balkon	+ serenade
Limbabwe	< Limburg	+ Zimbabwe

Bij *balkonnade* en *covidioot* blijken zelfs de hele eerste bronwoorden, *balkon* en *covid*, opgenomen te kunnen worden in de uiteindelijke blend. Of andersom dat bij *covidioot* het gehele tweede bronwoord in de blend terecht is gekomen. Op het eerste gezicht lijkt er dus weinig systematiek te vinden in deze data, behalve dat dat het hier steeds gaat om twee bronwoorden, een linker en een rechter en dat van het linker bronwoord een eerste stuk in de uiteindelijke blend terecht komt en van het rechter bronwoord het laatste, dus meest rechtste deel. Hoe groot die delen zijn, blijft vooralsnog onduidelijk.

Als we voor een eerste conclusie proberen de bevindingen tot nu toe te systematiseren dan kan dit op de volgende wijze:

(10) blendproductieregel

flexi bel + vege tariër → flexi tariër
 A B + C D → A D

3.1. AC combinaties

Voorzover er in de literatuur formele analyses gepresenteerd worden van blends, komt het voor dat ook andere dan AD combinaties tot deze categorie gerekend worden. Ten onrechte, zoals aangetoond door Hamans (2020). Het gaat hier bijvoorbeeld over vormen zoals

(11) sitcom < situation + comedy
 modem < modulator + demodulator
 pixel < picture + element

Deze gevallen zijn geen AD combinaties maar AC. Van beide bronwoorden is het eerste deel gecombineerd. In feite gaat het hier om samenstellingen van standaard clippings. Kenmerkend voor deze groep is dat zij de klemtoonregel volgen voor Engelse (of Nederlandse) samenstellingen: de klemtoon ligt op het eerste deel, zoals ook bij normale samenstellingen als *huisdeur* en *kindvrouw*. Bij blends is hier geen sprake van, zie de data onder (9).

Overigens zijn deze AC combinaties, die clipped compounds of stub compounds genoemd worden, behoorlijk productief en wordt dit woordvormingsprocedé in commerciële en bestuurlijke naamgeving vaak toegepast. Zie bijvoorbeeld:

(12) Europol < Europees + politie
 Frontex < Frontières + extérieures (Frans)
 biotech < biology + technology (Engels)

(13) Biotex (waspoeder) < biologie + textiel
 Fritech⁴ < Friesland + techniek
 Mijtech⁵ < Mijling + techniek

In al deze gevallen is er sprake van een samenstelling van twee clippings, die in feite als nomina functioneren. De rechter clipping blijkt steeds een monosyllabische clipping, de linker kan ook disyllabisch zijn, zoals deze ook in het Nederlands (en het Engels) voorkomen (zie hiervoor par. 2.2).

3.1.1. Conclusie

Concluderend kan vastgesteld worden dat hoezeer deze clipped compounds ook speels gebruikt blijken te worden voor neologismen of commerciële en administratieve naamgeving, ze exact de regels volgen van Nederlandse en Engelse samenstellingen.

3.2. Kenmerken van blends

Het is hier niet de plaats voor een volledige en diepgravende analyse van blends. Daarvoor zij verwezen naar bijvoorbeeld Hamans (2019, 2021b). Hier moet volstaan worden met het aangeven van de belangrijkste systematische eigenschappen van blends.

3.2.1. Hoofd

Blends blijken net als samenstellingen een formeel (en vaak ook semantisch) hoofd te hebben.

(14) het Potel	< de Polen	+ het hotel
het preferendum	< de preferentie	+ het referendum
de scheid	< het schaap	+ de geit
(15) vegetariër (N)	< vaag (Adj)	+ vegetariër (N)
kromcommunicatie (N)	< krom (Adj)	+ communicatie (N)
alterneut (N)	< alternatief (Adj)	+ therapeut (N)

Zoals de hier gepresenteerde data duidelijk maken, bepaalt het rechter bronwoord het genus en de woordsoort van de blend, hetgeen betekent dat het rechterdeel gezien moet worden als het hoofd, net zoals dat bij samenstellingen het geval is, zie *het huis + de deur* → *de huisdeur* en *blauw (Adj) + alg (N)* → *blauwalg (N)*.

3.2.2. Klemtoon

Als reeds eerder opgemerkt, vertonen blends een ander klemtoonpatroon dan samenstellingen. Bij Nederlandse samenstellingen valt de klemtoon systematisch op het eerste deel, terwijl de voorbeelden in (16) laten zien dat dit bij blends niet het geval is. Klemtoon wordt aangegeven met een accentteken.

(16) balkonnáde	< balkón	+ serenáde
Limbábwe	< Límburg	+ Zimbábwe
conculéga	< concurrént	+ colléga
flexitáriër	< flexíbel	+ vegetáriër
Potél	< Pólen	+ hotél
brúsjes	< bróérs	+ zúsjes

De hierboven gepresenteerde data laten zien dat blends geen vast klemtoonpatroon vertonen. Vaak is het de prefinale lettergreep die klemtoon dragend is, maar in het geval van *Potél* is het juist de laatste, terwijl bij *flexitáriër* de klemtoon daarentegen valt op de antepenultimate syllabe.

Richten we de blik niet uitsluitend op de uiteindelijke blend, maar ook op de bronwoorden, dan valt er wel een systematiek te ontdekken: blends houden het klemtoonpatroon van het tweede bronwoord aan. Het hoofd van de blend bepaalt dus ook de plaatsing van de klemtoon.

3.2.3. Lettergreepstructuur

Het ogenschijnlijk moeilijkst te voorspellen aspect bij blends is hoeveel segmenten van beide bronwoorden opgenomen worden in de resulterende vorm. Soms gaat het om niet meer dan een of twee consonanten, soms om een hele lettergreep, maar even vaak om nog meer, zoals de in (17) gepresenteerde feiten uitwijzen.

(17) lijger	< l eeuw	+ t ijger
brusjes	< br oers	+ z usjes
stagflatie	< stag natie	+ in flatie
Eurazië	< Eur opa	+ Azië
Eurocraat	< Euro pa	+ bureau craat
alterneut	< altern atief	+ therap eut

Als we naar het linkerbronwoord kijken, dan zien we dat van dit woord of de eerste medeklinker opgenomen kan worden in de uiteindelijke blend of de eerste twee of eventueel de gehele beginlettergreep of zelfs de fonologische eerste lettergreep plus de onset van de tweede of mogelijkwijze de eerste twee lettergrepen of zelfs de eerste twee lettergrepen plus de onset van de derde. Vrijwel alles lijkt dus mogelijk.

Richten we de blik eveneens op het tweede bronwoord, dan zien we, met uitzondering van het geval *Eurazië* /*Azië*, dat als het eerste bronwoord één

consonant levert aan het eindproduct, precies ook die éne beginmedeklinker is afgeknipt van het tweede bronwoord enzovoorts. Bevat de blend de eerste twee lettergrepen plus de onset van de derde van het linker bronwoord, als in het geval van *alterneut* waar *al-ter-n* in de uiteindelijke vorm opgenomen is, dan blijkt er precies evenveel syllabisch materiaal van het rechterbronwoord afgeknipt: *the-ra-p*.

Maar hoe kan nu vastgesteld worden hoeveel er gedeleerd moet worden van de bronwoorden? Het klemtoonpatroon wijst hierbij de weg. Het rechterbronwoord, het hoofd van de afleiding, bepaalt wederom het te volgen procedé. Omdat het rechterbronwoord het laatste deel van de resulterende blend aanlevert, vormt het finale deel van dit rechterbronwoord het uitgangspunt. Het proces begint bij het meest rechtse segment van dit woord en gaat zover naar links dat de klemtoon bereikt is. Wat hiervoor staat, kan uitgewist worden, met dien verstande dat de syllabische structuur van dit uitgegumde deel behouden blijft, want deze wordt vervolgens gevuld met precies dat materiaal dat afkomstig is van het linkerdeel van het eerste bronwoord.

Dus in het geval van *Eurocraat* is het uitgangspunt het woord *bureau-craat*. In dit laatste woord ligt de klemtoon op de finale syllabe. Alles wat daarvoor staat mag daarom leeggemaakt worden. Dit betreft het deel *bureau*, dat uit twee lettergrepen bestaat. De volgende stap is dat van het andere bronwoord, *Europa*, de twee eerste syllaben, *Euro*, gekopieerd mogen worden naar de leeggemaakte posities van ----*craat*, hetgeen uiteindelijk *Eurocraat* oplevert.

Het voorbeeld *alterneut* kan als volgt beschreven worden: uitgangspunt is *therapeut*, dat de klemtoon heeft op de laatste klinker, *-eu-*. Die klinker en alles wat erna komt, moet behouden blijven. Ergo: *-eut*. Alles wat ervoor komt, mag weg. Dit zijn *the-ra-p*, de twee beginlettergrepen en de onset van de derde. De volgende stap is nu dat van het linkerbronwoord de eerste twee syllaben genomen moeten worden plus de onset van de derde, *al-ter-n*, en dat deze geïnserteerd moeten worden in het skelet van -----*eut*. Het resultaat wordt vervolgens *alterneut*.

Het voorbeeld *Eurazië* laat zien dat het woordvormingsproces in dit geval fonologisch bepaald is, daar het woord *Azië* geacht kan worden te beginnen met een open plek voor een mogelijke extra lettergreep. De blend *vechtscheiding* (< *v echten* + *echtscheiding*) biedt een extra argument voor deze opvatting. De beginsyllabe echt heeft namelijk een lege onset, die eenvoudigweg gevuld kan worden met de eerste medeklinker van *vechten*.

3.2.4. Conclusie

De conclusie van deze summiere analyse is onontkoombaar: blends zijn het tegendeel van chaotisch of onsystematisch. Het productieproces gaat volgens een ingewikkeld, maar vast regelsysteem. De taalspeler die blends produceert blijkt die systematiek in zijn hoofd te hebben en te volgen.

4. Libfixes⁶

De term libfix is recentelijk geïntroduceerd door Zwicky (2010). Hij doelt hiermee op een verschijnsel dat elders ook wel splinters genoemd wordt (bijv. Van den Toorn 1987, p.93 en Meesters 2004, p. 105). Libfixes zijn opaque, dus niet transparante delen van ongelede woorden, die ‘bevrijd’ worden en vervolgens productief als een suffix-achtig segment kunnen optreden. Een voorbeeld is *-pocalyps* van *apocalyps* dat voorkomt in de neologismen *sneeuw-pocalyps*, *storm-pocalyps* en *sex-pocalyps*. Het deel *-pocalyps* heeft geen enkele taalkundige of morfologische status in *apocalyps*, maar verkrijgt door bewuste isolatie uit het bronwoord en daaropvolgend hergebruik een zekere suffix-waarde. Omdat de term libfix het affix-karakter impliceert en omdat deze naam ook een bewuste bevrijding, ‘liberation’, suggereert, verdient deze term de voorkeur boven de nietszeggende splinter.

Libifxing is in het Amerikaans-Engels in de laatste decennia aanzienlijk toegenomen in productiviteit (Callies 2016, p. 496–498) en is daardoor ook tot het Nederlands doorgedrongen, zij het dat de voorbeelden nog lang niet zo talrijk zijn als in het Engels. Libifxing is heel duidelijk een zaak van bewuste woordvorming en woordspel: een spreker isoleert opzettelijk als in het geval van *-pocalyps* een eerder non-descript segment en gebruikt het vervolgens speels in nieuwvormingen, zie de voorbeelden in (18)–(20).

(18) Armageddon	→ mageddon		
sneeuwmageddon	< sneeuw	+	(ar)mageddon
fietsmageddon	< fiets	+	(ar)mageddon
sputmageddon	< spuit	+	(ar)mageddon

(19) Apocalyps	→ pocalyps		
sneewpocalyps	< sneeuw	+	(a)pocalyps
stormpocalyps	< storm	+	(a)pocalyps
sexpocalyps	< sex	+	(a)pocalyps

(20) entertainment	→	tainment / (e)rtainment
Twentertainment	<	Twente + (enter)tainment
Gaaspertainment	<	Gaasper(dam) + (enter)tainment
Gentertainment	<	Gent + (enter)tainment

Kunnen de nieuwvormingen in (18) en (19) wellicht nog verklaard worden als ontleningen of leenvertalingen uit het Engels, bij de hier gegeven *-tainment* voorbeelden ligt dit niet voor de hand. Weliswaar is de libfix *-tainment* in het Engels ook productief, zie bijvoorbeeld *docutainment*, *edutainment* en *infotainment*, en is het dus naar alle waarschijnlijkheid in het Nederlands aan het Engels ontleend, de namen van de festiviteiten in (20) kunnen echter onmogelijk overgenomen of leenvertalingen zijn, daar het hier, in het eerste deel, gaat om Nederlandse en Vlaamse geografische namen. Bovendien verschilt het klemtoonpatroon. In de Engelse data ligt deze op de derde lettergreep, terwijl bij de voorbeelden onder (20) die op de eerste lettergreep valt.

Wat opvalt aan de nieuwvormingen in (18)-(20) is dat ze een syllabisch patroon vertonen dat overeenkomt met het bronwoord van de libfix. Van *Armageddon* is de eerste syllabe *ar*-uitgewist, net als *a*- bij *Apocalyps*. De overgebleven libfix combineert vervolgens uitsluitend met monosyllaba. In dit opzicht lijkt het woordvormingsproces met libfixes op dat van blends.

Het geval van *-tainment* is nog duidelijker: twee lettergrepen (*enter*) zijn onder het tapijt geveegd bij de bevrijding van *-tainment*, hetgeen betekent dat *-tainment* vooralsnog alleen kan combineren met disyllabische vormen. In het geval van *Twente* klopt dit, *Gaasperdam* moet echter ingekort worden tot twee syllaben, *Gaasper*, maar bij *Gent* is er eigenlijk een lettergreep tekort. Dus wordt er een extra syllabe ingevoegd.

Het proces is duidelijk: libfixes combineren, zeker zo lang ze nog geen algemener gebruik als suffix kennen, met evenveel syllabisch materiaal als waarmee ze gecombineerd waren in het oorspronkelijke bronwoord, het model voor dit proces van woordvorming.

4.1. Conclusie

Ook in het geval van libfixing, een van de duidelijkste vormen van bewust en speelse woordvorming, is er geen sprake van onvoorspelbaarheid. Nieuwvormingen stappen in de voetsporen die uitgezet zijn door het oorspronkelijke bronwoord, het model voor woordvorming met libfixes.

5. Algemene conclusie

De spelende taalgebruiker die nieuwe wegen inslaat, doet dit niet op de bonnefooi. Hij volgt, zoals de analyse van (pseudo) embellished clippings, blends en libfixes heeft uitgewezen, vaste regels, waarvan hij/zij zich blijkbaar niet bewust is, maar die wel degelijk zijn taalscheppend vermogen regeren.

Het spel van de naïeve spreker leidt er vervolgens toe dat er nieuwe processen ontstaan of dat eertijds weinig frequente processen ineens veel populairder worden en waardoor er zich taalveranderingen kunnen voordoen. Dit taalspel is evenwel, zoals hiervoor aangetoond, gebaseerd op regels. Dat kan natuurlijk ook niet anders, want hoe zou de luisteraar anders kunnen begrijpen wat er uitgedrukt wordt met de nieuwvormingen die de spreker heeft geïntroduceerd.

Noten

- ¹ Een veel uitvoeriger en gedetailleerder behandeling van clipping is te vinden in Hamans (2021a, p. 89–155).
- ² Het woord *lullo* is voor het eerst geïntroduceerd door het satirische televisieprogramma Jiskefet van Pieter Verhoeff, Michiel Romeyn, Herman Koch en Kees Prins, dat tussen 1990 en 2005 door de VPRO werd uitgezonden. In het kielzog van de populair geworden term *lullo* zijn veel andere pseudo embellished clippings opgekomen.
- ³ Een uitvoeriger en gedetailleerder analyse van het verschijnsel blending is te vinden in Hamans (2019) en Hamans (2021a, p. 157–238; 2021b).
- ⁴ Naam van een Fries detacheringsbedrijf dat zich in dit eerste jaren van zijn bestaan concentreerde op het detacheren van technisch personeel
- ⁵ Naam van een adviesbureau voor vloeren in Druten. De eigenaar is René Mijling.
- ⁶ Voor een uitvoeriger bespreking van het verschijnsel libfixing zie (Hamans, 2021, p. 248–256).

Bibliografie

- Bauer, L. 2003. *Introducing Linguistic Morphology*. 2nd ed. Edinburgh: Edinburgh University Press. <https://doi.org/10.1515/9781474464284>
- Bauer, L. & Huddleston R. 2002. ‘Lexical word-formation.’ Huddleston R. & Pullum G.K. (eds). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press: 1621–1721. <https://doi.org/10.1017/9781316423530.020>

- Booij, G. 2005. *The Grammar of Words. An Introduction to Linguistic Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Callies, M. 2016. 'Of soundscapes, talkathons and shopaholics: On the status of a new type of formative in English (and beyond).' *STUF – Language Typology and Universals* 69: 495–516.
<https://doi.org/10.1515/stuf-2016-0021>
- Dressler, W.U. 2000. 'Extragrammatical vs. marginal morphology.' Doleschal U. & Thornton A. M. (eds.). *Extragrammatical and Marginal Morphology*. Munich: Lincom: 1–10.
- Dressler, W.U. and Merlini Barbaresi, L. (1994). *Morphopragmatics. Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages*. Berlin: Mouton De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110877052>
- Hamans, C. 2004a. 'From *rapo* to *lullo*: About an informal internationalese.' Duszak A. and Okulska U. (eds.). *Speaking from the Margin. Global English from a European Perspective*. Frankfurt a. M.: Peter Lang: 69–75.
- Hamans, C. 2004b. 'The relation between formal and informal style with respect to language change.' Dabelsteen C. & Jørgensen J. N. (eds.). *Languaging and Language Practices*. Copenhagen: University of Copenhagen: 162–187.
- Hamans, C. 2019. 'Een woordsoort als brug.' *Brünnner Beiträge zur Germanistik und Nordistik* 33.2: 79–91. <https://doi.org/10.5817/BBGN2019-2-8>
- Hamans, C. 2020. 'The difference between Blends and Clipped Compounds.' Danon G. (ed.). *Proceedings of IATL 34. Papers from the 34th annual conference of the Israel Association for Theoretical Linguistics*. Ramat Gan (Israel): Israel Association for Theoretical Linguistics: 31–43.
- Hamans, C. 2021a. *Borderline Cases in Morphology. A study in language change*. Lewedorp: Van Kemenade.
- Hamans, C. 2021b. 'Blends: an intermediate category at the crossroads of morphology and phonology.' *Yearbook of the Poznań Linguistic Meeting*, 7(1): 99–128. <https://doi.org/10.14746/yplm.2021.7.4>
- Haspelmath, M. 2002. *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Hinskens, F. 2001. 'Hypocoristische vormen en reductievormen in het hedendaagse Nederlands.' *Neerlandica Extra Muros* 39: 37–49.
- Kuitenbrouwer, J. 1987. *Turbotaal. Van Socio-Babbel tot Yuppie-Speak*. Amsterdam: Aramith.

- Marchand, H. 1969. *The categories and Types of present-Day English Word-Formation*. 2nd ed. München: Beck.
- Meesters, G. 2004. *Marginale Morfologie in het Nederlands: Paradigmatische Samenstellingen, Neoklassieke Composita en Splintercomposita*. Gent, Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Toorn, M.C. van den 1987. 'Neoklassiek en postmodern, een morfo-lexicografische verkenning.' *Jaarboek van de stichting Instituut voor Nederlandse Lexicologie, overzicht van het jaar 1987*. Zaltbommel: Van de Garde: 66–100.
- Vijver, R. van de 1997. 'The duress of stress: On Dutch clippings.' Coerts, J. and Hoop, H. de (eds.). *Linguistics in the Netherlands 1997*. Amsterdam: John Benjamins: 219–230. <https://doi.org/10.1075/avt.14.21vij>
- Zabrocki, L. 1962. 'Phon, Phonem und distinktives Morphem.' *Biuletyn Fotograficzny* V: 59–87.
- Zabrocki, L. 1969. Phonologie und distinctive Morphologie. Graur A. (ed.). *Actes du Xe Congrès International des Linguistes Bucarest 1967*. Bucarest: Editions de l'Académie de la République socialiste de Roumanie: 367–375.
- Zwicky, A. 2010. Libfixes. <http://arnoldzwicky.org/2010/01/23/libfixes/>.